

Muazzez Ilmiýe Çygyň missiýasy nämedi?

Category: Filosofiýa, Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Muazzez Ilmiýe Çygyň missiýasy nämedi? MUAZZEZ ILMIÝE ÇYGYŇ MISSIÝASY NÄMEDI?

*Muazzez Ilmiýe Çyg 2024-nji ýylyň 17-nji noýabrynda Mersinde
bejergi alýan hassahanasynda 110 ýaşynda aradan çykdy /
Fotosurat AA*

Ýakynда 110 ýaşynda aradan çikan şumerolog alym Muazzez Ilmiýe Çyg hakda gadymydöwür taryhyny öwreniş ylmyna goşan goşantlary hakda öwgüli sözler ýazylýardy. «12-nji sentýabr» döwründe gurlan firmanyň eden oýunlary-da aýan boldy welin, firma Çyg hakdaky öwgüli synlaryny doly diýen ýaly ölçüp goýberdi.

Dogany bilen birlikde guran firmasyna-da Muazzez hanym başlyklyk edipdir.

Firma kommunizmi kesel hökmünde görüp, munuň beýniniň haýsy böleginde nähili hereketlerden gelip çykýandygyny öwrenmek maksady bilen derman oýlap tapypdyr. Ol muny azatlykdan mahrum edilen tussaglarda barlap görüpdir. Tussaglary äkidip zor bilen tenine derman serişdelerini sanjym edilýändigini gürrüň berýän bloglar bilen birlikde eksperimentlere pul berilýändigini paş edýän blogam paýlaşylypdy.

Bular ýaly hereketi oňlap bolmasa-da, Muazzez Ilmiýe Çygyň şumer ýazgylaryny okap, taryh ylmyna goşan goşandyny inkär edip bolmaýar. Bu iki çaprazlyk meni Muazzez hanymyň haýsy täsirler bilen şahsyétini kemala getirendigi barasynda birnäçe zat aýtmaga iterdi.

• **Şumerolog alymlygy**

Muazzez hanym ilki bilen şumer ýazgylary okamak boýunça hünärmən hökmünde tanaldy. Ony bu käre gönükdirne megerem otuzynjy ýyllaryň resmi taryh garaýy bolda gerek. Türk taryhy tezisi we ony goldaýan Güneş dili teoriýasy otuzynjy ýyllaryň başynda orta atyldy. Çyg 1931-nji ýylda pedagogiki instituty okap gutarypdy.

Türk taryhy tezisine görä, siwilizasiýanyň ojagy Orta Aziýa. Siwilizasiýa türk göçhä-göçlükləri sebäpli dünýäniň çar künjüne ýaýrapdyr, şol ýurtlarda täze medeniýetleriň emele gelmegine getiripdir.

Türk taryhynyň esasy ugurlarynda bu tezis işlenipdir, 1931-1940-njy ýyllarda liseýlerde okadylan dört jiltlik taryh kitabynda hem bu tezisler giňişleýin berilýär.

Şumerler türkleriň döreden medeniýeti. Ýagny şumerleriň aňyrsy türk.

Şol wagtyň höküməti Seljukly we Osmanly döwletleriniň taryhyny bir gyra goýup, gadymy döwür türk taryhyny öwrenmäge girişipdir.

1935-nji ýylda gurlan «Etibank», «Sümerbank» ýaly banklar hem eti we şumer siwilizasiýalarynyň turkdüklerine nähili ynanylandygyny görkezýär.

Güneş dil teoriýasy bolsa ähli dilleriň enesiniň türkçedigini

öñe sürüpdir.

Türk dil gurultaýlarynyňam meselesi holan tezise görä amerikan indeýlerinden başlap grek, latyn, beýleki hindi-ýewropa dilleriniňem köki türkçemiş.

Bu tezisler Atatürküň aradan çykmagyndan soň resmi dolanyşykdan aýrylandygyna garamazdan, häzirem az hem bolsa tarapdarlary bar (bularyň biri Kaan Aslanoglydyr we ol «Oda TV» saýtynda tezisini subut etmäge synanyşýar).

• **Ikinji tolkun: Yslamyýetiň köki**

Muazzez hanym otuzynjy ýyllarda şumerologiyá kursunda okap ýörkä megerem entek ünsüne düşmedik başga bir mesele bilen segseninji ýyllarda gabatlaşypdyr we ol bu boýunça tezisleri öñe sürme wezipesini boýnuna alypdyr: Yslamyň çeşmeleri.

Türk intelligensiýasy altmyşsynjy ýyllarda ösüp-örňemek we ýetmişinji ýyllarda egrisi biraz peselmek bilen birlikde dowam edýän rewolýusipn göreş segseninji ýyllarda gazaply basyşa sezewar bolansoň, esasy ugruny üýtgetmäge mejbur boldy.

Täze göreşinj temasy yslamdy. Jemgyýetiň giň gatlaklary dindardy we halkyň ýazylganlyga çykmagynda iň uly päsgelçilik din (hanapy mezhebi) hasaplandy.

Halk köpçülígine şu meselede düşünje bermek boýunça işler ýygjamlaşdy. «Şeýtan aýatlary» gürrüňi şu döwürde orta çykdy. Yslam dini boýunça ýazýan makalalary sebäpli Turan Dursunyň adynyň arşa çykmagy hem şu döwürde bolup geçdi. «Şeýtan aýatlary» 1993-nji ýylyň 4-nji iýulynda Madimak heläkciliği bilen gutardy. Turan Dursun bolsa ýazýan makalalaryna şirin jany bilen jogap bermeli boldy, ýöne bu tema boýunça işler dowam etdirildi. Hatda Turan Dursunyň adyna ylmy-barlag baýragy hem döredildi.

Bu baýragy almak üçin bäsleşige goýberilen işleriň içinde çorba çykaryp bolaýjagy ýok diýen ýalydy. Biri Erdogan Aýdynyň «Nähili musulman bolduk?», beýlekisi Erol Seweriň «Köphudaýlylyk, hristianlyk we Käbe» atly ylmy işleridir.

Bular kitap görünüşinde-de çap edilipdi. Hemmesi «Kaynak» neşirýatynda çap edilen kitaplary bilen Muazzez Ilmiýe Çygyň

ýyldyzynyň parlamagy-da şu döwre gabat gelýär. Çyg yslamyň kökünüň şumerlere baryp direýändigini subut etmäge synanyşýardy.

• **Yslama garşıy söweşip halky häkimiýet başyna getirip bolmaýar**

Meniň özümem Turan Dursunyň adyny göterýän baýraga hödürlenýän işleri saýlap-seçmek boýunça komissiýanyň baş agzasyndan biridim. Hernä ýalnyş zadyň nämedigini duýup ýetişdim we 2004-nji ýylyň 29-njy sentýabrynda Stambulda geçirilen baýrak gowşuryş dabarasında çykyş etdim.

«Intelligensiýa yslam bilen dil tapşymalydyr» diýip başlan çykyşym myhmanlary geň galdyrdy.

Bir topary meniň aýdýanlarymy diňläp durka ynjalýanyny duýdum, beýleki ýarsy bolsa pikirlerimi ýalnyş hasaplady.

Cykyşym İşçi partiýasynyň neşir organыnda çap edilmek birlikde, partiýanyň başlygy maňa jogap bermek üçin iki egindeşine tabşyryk berdi we bularyň makalalary-da yzly-yzyna žurnalda berildi.

«Zeki Saryhana garşıy görüş» yylan edilip, munuň hiç yzy üzülmedi. Bütin dinleriň soňky ynanç sistemalaryna täsirini ýetirmegi, özünden öñki ynançlardan we medeni akymlardan täsirlenmegi bolup biläýjek zat. Hernä Hikmet Kywyljymly ýaly din boýunça ylmy-barlaglarynda taryhy materializm usulyny ulanan sosialistler indi ortada görenokdy.

Bazar Amerikada ýasaýan İlhan Arsel («Şerigat we aýal, şerigatdan kyssalar») we Arif Tekin («Kuranyň köki») ýaly awtorlaryň elindedi.

Dinleriň we ynançlaryň kökünüň hemise filosoflaryr medeniýetiň taryhyň öwrenijiler tarapyndan öwrenilmegi bolaýmaly zat.

Yslam dininiň tapawutly tarapynyň ýokdugunu we kökünüň şumerlerdigini aýtmak Türkiýede dine ynanmaýanlaryň sanyny artdyryp bilmedi. Bürenjegin Templier jeleplerinden galan geýinme formasıdygy hakda çap edilen material hem musulman aýal-gyzlaryň bürenjeklerini çykarmagyna sebäp bolup bilmedi.

Filosofiýanyň etmeli zadyny haýsydyr bir syýasy partiýanyň

etmäge synanysmagy onuň halk köpcüliginiň arasynda ýaýramagyny aňsatlaşdyryp bilmeýär.

Şeýle-de boldy. Adamlaryň ynanma zerurlygyny gözden salmazlyk mundaky ýumşamanyň we üýtgeşmäniň başga şertlere baglydygyna we uzak wagta çekjekdigine düşünmeli.

Dinlere garşy göreş halkçylaryň programmasы bolup bilmez. Muazzez hanymyň «Lions» we «Rotari» klublary tarapyndanam goldanmagy (Wikipediýa) az pikirlendirmeyär.

• **Musulmanlar bilen birlikde**

Eger ýurdumyzda anti-imperialistik halk ýa-da sosialistik rewolýusiýasyny amala aşyrjak bolsaň, munuň musulman halk bilen bile edip boljakdygy köre mälim hakykat. Yslama garşy göreşe esaslanýan garaýyş şol bir wagtyň özünde musulmanlarda gylyç çekdigi bolýar.

Munuň özi aslyyetine seredilende Tanzimat döwründen bări türk intelligensiýasynyň esasy aň-düşünje gurluşuny düzýär. Türk milletparazlygy we yslam duşmançalygy Muazzez Ilmiye Çygyň missiýasyna öwrüldi. Bu onuň okan otuzynjy ýyllarynyň döwlet ideologiýasydy we segseninji ýyllarda gaýtadan orta atyldy. Dünýewiliği goramak üçin harby gullukçylaryň amala aşyran 1997-nji ýylyň 28-nji fewral öwrülişigi-de şeýle meýli ep-esli berkiden bolmaly.

Netijede Muazzez Ilmiye Çyg otuzynjy ýyllary Orta Aziýaçy türk milletçiliği bilen segseninji ýyllarda bir bölek intelligentde beýgelen yslam tankydy akymynyň utgaşygydyr. Onuň kitaplaryny we makalalaryny çap edip gelen toparlaryň syýasy pozisiýalaryda munuň şeýledigine güwä geçýär.

Zeki SARYHAN.

Çarşenbe, 27.11.2024 ý. Publisistika